

بەشداری گشتی لە ھەریمی کوردستاندا

ئینستتیوتی ریفۆرم بۆ گەشەپێدان

ئینفۆگرافی

2019

ریشه‌ی مافی به‌شداری گشتی

- نه‌ته‌وه یه‌کگرتووه‌کان، له ۱۹ دِیسیمبهری ۱۹۶۶، مافی به‌شداری له کاروباری گشتیدا له "په‌یمانامه‌ی نیوده‌وله‌تی له‌باره‌ی مافه مه‌ده‌نی و سیاسییه‌کان"، ماده‌ی ۲۵، وهک مافیکی بنه‌ره‌تی ناساند.
- دواتر (بریاره‌کانی ۲۴/۸ سالی ۲۰۱۳، ۲۷/۲۴ سالی ۲۰۱۴، ۳۰/۹ سالی ۲۰۱۵)، ئه‌نجومه‌نی مافی مروّقی نه‌ته‌وه یه‌کگرتووه‌کان، له‌ژیر ناونیشانی "به‌شداری یه‌کسان له کاروباری سیاسی و گشتیدا"، جه‌ختی له‌و مافه کرده‌وه‌و رینمایی وردی بو دارشت.
- مافی به‌شداری گشتی وهک ئامرازیکی گرنگ سه‌یر ده‌کری بو فه‌رمان‌ره‌وایی دیموکراسی، سه‌روه‌ری یاسا، زه‌مین‌ه‌ی یه‌کسانی، به‌تایبه‌تی یه‌کسانی جه‌نده‌ری، هه‌روه‌ها بو پیاده‌کردنی مافه‌کانی مروّف به شیوه‌یه‌کی گشتی.

رێگرییه‌کانی به‌رده‌م مافی به‌شداری گشتی له ههریمی کوردستاندا

- نه‌بوونی ویستی سیاسی، جیاکاری له‌سه‌ر بنه‌مای جو‌راوجۆر، سیاساتی سنوردار، نه‌بوونی متمانه به داموده‌زگاگان، ئه‌مانه‌و زۆر رێگری تریش دینه به‌رده‌م پیاده‌کردنی ئه‌و مافه.
- له ههریمی کوردستان یاسایه‌کی تایبته نیه بۆ رێکخستنی مافی به‌شداری گشتی، یان به‌شداری هاوڵاتیان له پرۆسه‌ی دروستکردنی بریار و کاروباری داموده‌زگا گشتیه‌کاندا.
- هاوڵاتیان نازانن یان ئاگادار نین له بوونی چوارچیوهیه‌کی یاسایی که مافی به‌شداری هاوڵاتیان له پرۆسه‌ی بریار و کاروباری داموده‌زگاگان ده‌سته‌به‌ر بکات.
- نا ئاگایی هاوڵاتیان له‌وه‌ی که مافی به‌شدارییان هه‌یه له پرۆسه‌ی بریار و کاروباری داموده‌زگاگان، وایان لیده‌کات سارددببنه‌وه له هه‌ولێ به‌شداریکردن له کاروباری گشتییدا، هه‌روه‌ها سارددببنه‌وه له خۆته‌رخانکردن بۆ پرسه‌ گرنگه‌کانی کۆمه‌لگا.

ئەو ياسايلانەي كە دەتوانن وەك جيگرەوہي ياساي بەشداری گشتي رۆليان ھەبيت

• چەند ياسايەك و بپريارك كە لەم سالانەي دوایي دەرچوون دەرگري وەك چوارچيۆه ياسايي بۆ ريگخستتي مافي بەشداری گشتي تەماشاي بكرين، كە بریتين لە: پەيماني ھاوبەشي و گەشەپيدان لەنيوان دەسەلاتە گشتيەكان و ريگخراوە ناكوميەكان؛ ياساي ريگخراوە ناكوميەكان، ياساي مافي دەسكەوتني زانياري، ياساي ريگخستتي خۆپيشاندان.

• ئەم ياسايلانە كەم تا زۆر زەمينةسازي دەكەن بۆ بەشداری ھاوالاتيان و ريگخراوەكاني كۆمەلەي مەدەني لە ھەلسەنگاندني ئەدای دامودەزگاكان و بەشداریکردن لە كاروباري دامودەزگاكان. ئەمە جگە لە پەيماني ھاوبەشي و گەشەپيدان، بپرياري ژمارە ۵ سالي ۲۰۱۳، ريگكەوتنيكە لەنيواني دەسەلاتە گشتيەكان و ريگخراوە ناكوميەكان بۆ بەرزكردنەوہي ئاستي بەشداری ھاوالاتيان لە پرۆسەي دروستكردني بپريادا بە ئامانجي بنياتناني كۆمەلگايەكي مەدەني و ديموكراسي.

پهیمانی هاوبه‌ش

● ئەم پهیمانه بریتییە لە ریککەوتنی نیوان دەسەلاتە گشتییەکان، کە بریتیین لە دەسەلاتەکانی یاسادانان و جیبەجێکردن، لەگەڵ ریکخراوە ناھکوومیەکانی ھەریمی کوردستان - عێراق. ئامانجی گشتییی پهیمانهکە بریتییە لە جەختکردنەوہ لەوہی سەرچەم لایەنەکان پیکەوہ بە شیوہیەکی کارا و بە هاوبەشی کار دەکەن بە مەبەستی پتەوکردنی دیموکراسی و کۆمەڵگەیی مەدەنی و سەقامگیریی کۆمەڵایەتی و فەرمانرەوایی باش لە پیناوەرژەوہندیی ھەریمی کوردستان، کۆمەڵگە و ھاوڵاتیانی.

● ئەم پهیمانه رەنگدانەوہی سیاسەتی بواری ھاوکارییە وەک قووناغیکی بنەرەتی لە پەيوەندیی نیوان دەسەلاتی یاسادانان و جیبەجێکردن لەگەڵ ریکخراوە ناھکوومیەکانی ھەریمی کوردستان - عێراق. دەسەلاتە گشتییەکان و ریکخراوە ناھکوومیەکان دەتوانن لە ریی دانوستانەوہ پەيوەندییەکی پتەو و باشتر پیک بەینن و بچەسپینن، وەک چۆن لە ئامانجەکانی یاسای ژمارە (1) ی سالی (2011) یاسای ریکخراوە ناھکوومیەکان لە ھەریمی کوردستان ھاتووە.

گرنگترین نئو خالانهی له پهیماننه که دا هاتوو

- رۆلی تهواوکاری دهسه لاته گشتییه کان و ریخراوه ناحکومییه کان؛
- پرهنسیپه کان و ئامانجه کان و میکانیزمه کانی هاوکاری نیوان ههردوو لایه نه که؛
- نئولهویاتی هاوکاری و پیکه وه کارکردن و هاوبه شیکردن؛ و
- میکانیزمی جیبه جی کردن و چاودیری کردن.

نهم پهیماننه نهم خالانهی خواره وه دهسه لیئیت:

- پاراستنی سه ره خوئی ریخراوه ناحکومییه کان ته نانهت نهم گهر پشتیوانی داراییش له دهسه لاته گشتییه کان وه بگرن.
- به شداری کارای ریخراوه ناحکومییه کان له گه شه پیدانی کوومه لگه یه کی دیموکرات.
- مافی ریخراوه ناحکومییه کان له نهم جامدانی چالاکییه کانی دا کوکیکردن له بهرام بهر به دهسه لاته گشتییه کان.